МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

СКЛАДНІ РЕЧЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА ПОЛЬСЬКІЙ ПОЛІТИЧНІЙ ПУБЛІЦИСТИЦІ: СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ

Виконала: студентка 2 курсу, гр. 8.0353-пмк
спеціальності 035 «Філологія»,
спеціалізації 035.033 «Слов'янські мови та літератури (переклад включно), перша – польська»
освітньо-професійної програми «Переклад та міжкультурні комунікації»

_____ І.Е. Вислогузова
Керівник: _____ доц. І.Л. Мацегора
Рецензент _____ доц. С.В. Сабліна

Запоріжжя
2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет *філологічний*
Кафедра *слов'янської філології*
Рівень вищої освіти *магістр*
Спеціальність *035 "Філологія "*
Спеціалізація *035.033 "Слов'янські мови та літератури (переклад включно), перша – польська "*
Освітньо-професійна програма *"Переклад та міжкультурні комунікації*"

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
Павленко І.Я.
_____
"___" _____2024 року

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

Вислогузовій Ірині Едуардівні

1.Тема роботи: *Складні речення в українській та польській політичній публіцистиці: структурно-семантичний аспект*.
керівник роботи – *к. філол.н., доц. Мацегора І.Л.*
затверджені наказом ЗНУ від "26"лютого 2024 року № 340-с

2.Строк подання студентом роботи – 14.11.2024 р.

3. Вихідні дані до роботи: *українськомовна та польськомовна версії медіапорталів oboz.ua, depo.ua voxeurop.eu, роботи А. Загнітко, О. Баранівської, Р. Христіанінової, З. Клеменсевич та інших науковців; монографії, наукові статті, присвячені розглянутій проблемі.*

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):
1) Структурно-семантичні типологія складних речень
2) Структурно-семантичні типи складних речень у публіцистичних текстах українською та польською мовою

5. Перелік графічного матеріалу:
_____
_____
_____

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	Завдання прийняв
1	*Мацегора І.Л., доцент*	01.03.2024 р.	01.03.2024 р.
2	*Мацегора І.Л., доцент*	01.06. 2024 р.	01.06. 2024 р.
		01.09. 2024 р.	01.09. 2024 р.
Вступ / Висновки	*Мацегора І.Л., доцент*	01.11. 2024 р.	01.11. 2024 р.

7. Дата видачі завдання *01.03.2023 г.*

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів написання кваліфікаційної Роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	*Збір та систематизація матеріалу*	*Березень-квітень 2024 р.*	*виконано*
2	*Аналіз науково-критичної літератури з вибраної тематики*	*Травень 2024 р.*	*виконано*
3	*Вступ*	*Червень 2024 р.*	*виконано*
4	*Розділ 1. Структурно-семантична типологія складних речень в українській та польській синтаксичній традиції*	*Липень 2024 р.*	*виконано*
5	*Розділ 2. Структурно-семантичні типи складних речень у публіцистичних текстах українською та польською мовою*	*Серпень-вересень 2024 р.*	*виконано*
6	*Висновки*	*жовтень 2024 р.*	*виконано*
7	*Оформлення робот, нормоконтроль*	*Листопад 2024 р.*	*виконано*
8	*Захист роботи*	*Грудень 2024 р.*	*виконано*

Студент _____ _____ Вислогузова І.Е.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи_____ __Мацегора І.Л.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Нормоконтроль пройдено.
Нормоконтролер_____ Мацегора І.Л.
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

текст кваліфікаційної роботи магістра 47 сторінок, 41 джерело.

ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ – складні речення в українськомовних та польськомовних інтернет-медіа

ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ – структурно-семантична типологія складних речень в українськомовних та польськомовних інтернет-медіа

МЕТА РОБОТИ - порівняльний аналіз структурно-семантичних схем складних речень та особливостей їх вживання в українськомовному та польськомовному публіцистичному дискурсі. Для досягнення мети поставлено такі **ЗАВДАННЯ:**

- визначити поняття «структурно-семантична схема складного речення» в українській та польській синтаксичній традиціях;
- обґрунтувати принципи порівняльного дослідження на синтаксичному рівні мовної системи
- розглянути класифікацію складних речень в сучасній українській та польській мовах, пов'язану з їхньою структурно-семантичною схемою;
- виявити закономірності у вживанні різних типів складних речень.
- проаналізувати та зіставити структурно-семантичну організацію складних речень у публіцистиці українськомовних та польськомовних інтернет- медіа

АКТУАЛЬНІСТЬ дослідження пов’язана у застосуванні компаративного підходу до вивчення структурно-семантичних організації складних речень в аналітичній публіцистиці української та польською мовами

НАУКОВА НОВИЗНА роботи полягає у виявленні особливостей структурно-семантичної організації складних речень в аналітичній публіцистиці українськомовного та польськомовного медіапростору

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ – описовий метод, метод аналізу за безпосередніми складниками, дистрибутивний метод, порівняльного лінгвістичного опису; метод компаративного аналізу.

ОБЛАСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ: отримані результати можуть бути використанні в галузі викладання польської мови як інослов'янської, зіставних дослідженнях синтаксичних систем слов'янських мов

ПУБЛІЦИСТИКА, МЕДІАПРОСТІР, СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ, СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ ТИП, СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНА МОДЕЛЬ, ПРОПОЗИЦІЯ, СУРЯДНИЙ ЗВ'ЯЗОК, ПІДРЯДНИЙ ЗВ'ЯЗОК, БЕЗСПОЛУЧНИКОВИЙ ЗВ'ЯЗОК

ABSTRACT

text of the qualified work of the master of 47 pages, 41 sources.

OBJECT OF THE FOLLOW-UP – complex speeches in Ukrainian and Polish Internet media analysis of structural-semantic schemes of complex speeches and peculiarities of their adoption in Ukrainian and Polish journalistic literature discourse. To achieve this goal, the following

OBJECTIVES have been set: - identify the concept of "structural-semantic scheme of a folded speech" in Ukrainian and Polish syntactic traditions;

- wrap the principles of equal follow-up on the syntactic level of the language system - look at the classification of compound speeches in current Ukrainian and Polish language, related to their structural and semantic with a diagram;
- identify patterns in the use of different types of folding speeches.
- analyze and establish the structural-semantic organization of complex speeches in the journalism of Ukrainian and Polish Internet media.

The relevance of the research is related to the establishment of a comparative approach to the structural development -semantic organization of compound speeches in analytical journalism of Ukrainian and Polish language S

CIENCE NOVELTY of work lies in the identified features structurally - semantic organization of compound sentences in analytical journalism of the Ukrainian and Polish media space

FURTHER METHODS – descriptive method, method of analysis of middle-of-the-road warehouses, distributive method, equal to linguistic description; method of comparative analysis.

SCOPE OF STATION: the results may be obtained from the translation of Polish language and foreign language, as well as research into the syntactic systems of Slovenian language.

PUBLICITY, MEDIA SPACE, COMPLEX SENTENCE, STRUCTURAL-SEMANTIC TYPE, STRUCTURAL-SEMANTIC MODEL, PROPOSAL, CONSTANT CONNECTION, SUBORDINATE CONNECTION, INDEFINITE CONNECTION

ЗМІСТ

ВСТУП…… 8

РОЗДІЛ 1. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНА ТИПОЛОГІЯ СКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА ПОЛЬСЬКІЙ СИНТАКСИЧНІЙ ТРАДИЦІЇ ……. 11

1.1. Структурно-семантична схема складного речення…… 11

1.2. Класифікація складних речень……. 16

РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТИПИ СКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ У ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТАХ УКРАЇНСЬКОЮ ТА ПОЛЬСЬКОЮ МОВАМИ…… 25

2.1. Структурно-семантична характеристика складносурядних речень …… 25

2.2. Структурно-семантична характеристика складнопідрядних речень …….. 30

2.3. Структурно-семантична характеристика безсполучникових речень ……. 36

ВИСНОВКИ……. 40

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ……..…… 43

ВСТУП

У синтаксичній системі польської та української мов вагоме місце займають складні речення як один із найпоширеніших типів комунікативних одиниць. Перші характеристики їх появилися в наукових працях А. Красновольського і Я. Лося (мовознавці описували також інші типи речень); пізніше до цього синтаксичного об'єкта зверталися С. Урбаньчик, З. Рисевич, В. Маньчак, А. Ленговська-Грибосьова (переважно в історичному аспекті), Л. Завадовський, С. Йодловський [цит. за: 2, с.21], в останні три десятиліття активно вивчають назване синтаксичне явище Я. Вавжиньчик, А. Лоясевич, Е. Оберлян, К. Писаркова,. У польському мовознавстві вагомий внесок у дослідження складних синтаксичних конструкцій зробив З. Клеменсевич. Його «Studia syntaktyczne» і «Zarys składni polskiej», «Składnia opisowa współczesnej polszczyzny kulturalnej» і «Problematyka składniowej interpretacji stylu» стали тією основою, на якій сьогодні ґрунтується більшість системних досліджень із польського синтаксису [цит. за 2, с. 12].

В українському мовознавстві синтаксис польської мови (зокрема історію з'ясувальних сполучників) вивчав О.Б. Ткаченко,, Н.В. Гувайнюк. Увагу дослідника привернули функції цих сполучників, що вживаються в з'ясувальних і в означальних конструкціях. Утім, попри потужну наукову базу та класичну традицію дослідження синтаксичних одиниць в українській мові (праці Р. Христіанінової, А. Загнітко), вивчення типологічних характеристик структурно-семантичної організації складних речень залишається поза дослідницькою увагою. Актуальним видається зіставний аспект вивчення на матеріалі польської та української мов. До сьогодні ні в польському, ні в українському мовознавстві не порівнювали синтаксичні системи обох мов. Утім, у вивченні слов'янського синтаксису такий підхід актуальний. Варто відзначити порівняльні дослідження слов'янських мов:

польсько-російські граматичні явища вивчають М. Бобран, В. Косеська-Тошева, Я. Вавжиньчик, польсько-болгарські − М. Коритковська.

У вітчизняному мовознавстві бракує досліджень, присвячених порівняльному аналізові українських і польських синтаксичних структур. Маємо праці про чесько-українські синтаксичні особливості (Й. Ф. Андерш), сербсько-хорватсько-східнослов'янські синтаксичні аспекти (В. В. Чумак), російсько-українські синтаксичні паралелі (В.М. Брицин, В. І. Кононенко) [цит. за: 6, с. 102].

За останнє десятиліття мова засобів масової інформації зазнала певних змін. Незважаючи на те, що наразі помітна тенденція «спрощення» мовлення за рахунок «спрощення» синтаксису, більшість речень все ж представляють собою складні конструкції. У зв'язку з різноманітністю складних речень виникає необхідність у їх упорядкуванні. Найбільш універсальною сьогодні є класифікація, заснована на структурно-семантичній схемі речення. Проте, вона, як нещодавно виникла, ще не до кінця оформлена, що пов'язано з різними поглядами на основу поділу (семантика речення або його формальні характеристики). Це і зумовлює **актуальність** обраної для дослідження теми.

Об'єктом дослідження слугували складні речення в українськомовних та польськомовних інтернет-медіа. Предметом дослідження стала структурно-семантична типологія складних речень в українськомовних та польськомовних інтернет-медіа.

Метою роботи є порівняльний аналіз структурно-семантичних схем складних речень та особливостей їх вживання в українськомовному та польськомовному публіцистичному дискурсі. Для досягнення мети вирішено такі дослідницькі завдання:

- визначити поняття «структурно-семантична схема складного речення» в українській та польській синтаксичній традиціях;
- обґрунтувати принципи порівняльного дослідження на синтаксичному рівні мовної системи

- розглянути класифікацію складних речень в сучасній українській та польській мовах, пов'язану з їхньою структурно-семантичною схемою;
- виявити закономірності у вживанні різних типів складних речень.
- проаналізувати та зіставити структурно-семантичну організацію складних речень у публіцистиці україномовних та польськомовних інтернет- медіа.

Методи дослідження – описовий метод, метод аналізу за безпосередніми складниками, дистрибутивний метод, порівняльного лінгвістичного опису; метод компаративного аналізу

Наукова новизна роботи полягає у виявленні особливостей структурно-семантичної організації складних речень в аналітичній публіцистиці україномовного та польськомовного медіапростору

Практичне значення: отримані результати можуть бути використанні в галузі викладання польської мови як інослов'янської, зіставних дослідженнях синтаксичних систем слов'янських мов.

Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, двох розділів із підрозділами, списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1
СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНА ТИПОЛОГІЯ СКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА ПОЛЬСЬКІЙ СИНТАКСИЧНІЙ ТРАДИЦІЇ

1.1 Структурно-семантична схема складного речення

Синтаксичні системи різних мов мають більше спільних, ніж відмінних рис, оскільки синтаксис − найбільш узагальнювальна система будь-якої мови, а синтаксичні одиниці більшою мірою типологічно зіставні з синтаксичними елементами інших мов і є переважно лінгвістичними універсаліями.

Поняття семантичної структури речення постало порівняно нещодавно у зв'язку з інтенсивним розвитком синтаксичної семантики, основні тенденції якої пов'язані з розглядом об'єктивно-смислового змісту речення як відображення чи зображення певного явища об'єктивної дійсності. У свій час цей компонент мовленнєвої семантики О. С. Мельничук схарактеризував як об'єктивно-смислові внутрішньосинтаксичні відношення [цит. за: 8, с. 18]. Складна природа цього змісту, в якому чітко простежуються три репрезентативні рівні семантики речення − 1) денотативний; 2) логічний; 3) семантико-мовний, тобто аналіз речення з опорою на мовно-семантичні категорії зумовлює неадекватні підходи до його аналізу. У чотирьорівневій структурі речення здебільшого семантичний аспект розташовують після формально-граматичного, семантико-синтаксичного і наголошують його співвідношення з поняттєвими універсаліями, (наприклад виділення чотирьох аспектів речення А.К. Мойсієнком: 1) денотативний (базовий рівень, що реалізується в денотативній структурі висловлення), 2) комунікативний рівень (актуальне членування), 3) семантичний рівень і семантична структура висловлення, 4) формальний рівень [16, с.85]. У разі наголошення денотативного, логічного і семантико-мовного рівнів реченнєвої семантики здебільшого розглядають перший як зв'язок речення з реальними ситуаціями,

тобто реальними предметами і відповідними відношеннями між ними, логічний витлумачується через кореляцію з логічними структурами і через відповідну репрезентацію у реченнєвій структурі тих чи інших логічних категорій, семантико-мовний таким чином постає орієнтованим на семантико-синтаксичні структури, тобто на певні лексичні компоненти і відношення між ними. Залежно від того, який з цих рівнів наголошується тим чи іншим дослідником, визначається і відповідний характер семантичної структури речення.

У західноєвропейській термінології наявне певне сплутування синтаксичних і семантичних понять, тому що відповідні терміни використовуються для обох мовних рівнів. Наприклад, англ. subject і predicate означають і синтаксичний об'єкт, і відповідний компонент пропозиції. В українській лінгвістиці цієї неоднозначності не простежується, оскільки для синтаксичних об'єктів використовуються терміни «підмет» і «присудок». Існують різні класифікації і суб'єктів, і предикатів. Так, з-поміж предикатів Н. Д. Арутюнова розрізняє такі семантичні типи: таксономічний, реляційний і характеризаційний [цит. за: 10, с. 69]. Таксономічні предикати вказують на входження предмета до класу предметів, яким притаманна спільна ознака: *Ця тварина належить до сімейства ссавців* або *Ця тварина - ссавець.* Реляційні предикати репрезентують відношення, що пов'язують предмети: *Василько - мій друг.* Характеризаційні предикати окреслюють постійні і тимчасові ознаки об'єкта: *Микола Миколайович - нероба* або *Микола Миколайович не працює.* Цей семантичний тип досить великий і різнорідний, що зумовлює його внутрішню класифікацію [10, с. 95].

Варто диференціювати завдання семантичної класифікації предикатів і дієслів. Це мотивується тим, що предикат не завжди виражається дієсловом і навіть не завжди одним тільки дієсловом. Та й дієслово не завжди репрезентує саме предикат. Предикатом називається не все, що повідомляється про предмет, а лише вказівка на його ознаки, стан і відношення з іншими предметами. Так, не вважається предикатом твердження про існування або

тотожність предмета самому собі, а також найменування. У зв'язку з цим цікавою постає семантична кваліфікація і класифікація зв'язки *бути* Т.Є. Масицькою, яка вважає, що вона може використовуватися для предикації (зокрема для характеризації): *Був Афанасій Кузьмін великий жартівник* Водночас існує ще три семантичні типи вживання цієї зв'язки, що не називаються предикацією. Останнє простежується в разі її використання: 1)для ствердження існування: *Був у мене один знайомий;* 2) для найменування: *Був він на ім'я Афанасій Іванович;* 3) для позначення тотожності: *Афанасій Кузьмін і був тією людиною, яка вигадала всю цю містифікацію* [10, с. 105].

З метою узагальнення таких вживань виділяють предикативне відношення, при цьому термін «предикат» інтерпретується як один з різновидів предикативного відношення. Разом з класифікаціями предикатів важливу роль для опису семантики речення мають семантичні класифікації дієслів, з-поміж яких особливо слід наголосити на диференціації англійських дієслів З.Вендлера [цит. за: 36, с. 202]. На основі зв'язку значення дієслова (ситуації) з часом він вирізнив чотири основні класи: 1) стану (states) − статичні, що не змінюються з часом ситуації; 2) діяльності (activites) − динамічні ситуації, характерною ознакою яких є перебіг у часі з позбавленням природної межі; 3) виконання (accomplishments) − динамічні ситуації, що тривають у часі і яким властива природна межа; 4) досягнення (achievements) − динамічні ситуації, що перебувають у миттєвому переході від одного стану речей до іншого [36, с. 150]. Класифікація З. Вендлера стала ґрунтом багатьох дієслівних класифікацій інших мов, зокрема класифікацію дієслівних лексем В.Русанівського, С.Соколової, Ю.Маслова, Т.Булигіної, О.Падучевої та ін. Водночас вона стала підґрунтям для дослідження категорії виду (Х.Р. Меліг та ін.) [4, с. 48].

Поняття суб'єкта здебільшого використовується в ширшому сенсі. Як правило, говорять про власне логічний суб'єкт, про граматичний (підмет), комунікативний (тема) або семантичний. Семантичний суб'єкт за смислом близький до логічного, протиставляючись не тільки предикату, але і,

наприклад, об’єкту. Останнє змінює і поняття предиката. Таке використання цих понять має своїм джерелом логічне обчислення предикатів, де предикат тлумачиться як пропозиційна функція з відповідними змінними − семантичними валентностями. Якщо заповнити валентності конкретними іменами (в логічній термінології − терми, в лінгвістичній − семантичні актанти), предикат перетворюється в пропозицію. Для найменувань різних семантичних валентностей і семантичних актантів використовувались зокрема і терміни «суб’єкт» і «об’єкт». За такого підходу центром і найважливішим компонентом пропозиції визнається предикат, а суб’єкт постає з-поміж інших семантичних актантів і вважається «першим». У лінгвістиці концепція предикатів, валентностей і актантів була реалізована спочатку для синтаксису (граматика Л.Теньєра) [цит. за 22, с. 19]. У сучасних семантичних теоріях рідко використовується термін «суб’єкт», оскільки замість термінів «суб’єкт» й «об’єкт», що залишилися в синтаксичних теоріях, вводяться поняття агенса, пацієнса, реципієнта й інших, що називаються семантичними ролями. Вони дають можливість виразити значну семантичну розмаїтість і не пов’язані ні з якими синтаксичними асоціаціями. їх також називають відмінками (глибинними або семантичними, щоб не сплутувати з граматичним відмінком). Такий підхід до опису пропозиції називається відмінково-рольовим.

До сьогодні в науковій літературі немає єдиної думки щодо так званого «злиття речень». Загалом погоджуючись, що складному реченню властива сукупність формально-граматичних і семантичних ознак, з-поміж яких найважливішими є поліпредикативність, відмінна від простого речення структурна схема, змістова й інтонаційна цілісність: «Складне речення протиставляється простому передусім як поліпредикативна конструкція, частини (компоненти) якої поєднуються у складі одиниці вищого рангу за допомогою відповідних форм, засобів, характеризуються спільним інтонаційним оформленням як супрасегментною ознакою і комунікативно-інформативною незавершеністю» [1, с. 68]. «Складне речення – це група двох

або більше простих речень, поєднаних в цілість вищого порядку, складники якої перебувають у тісніших синтаксичних зв'язках, ніж окремі речення» [24, с. 19]), українські і польські синтаксисти по-різному визначають межі складного речення та здійснюють їх класифікацію.

Поняття структурно-семантичної схеми є центральним у синтаксисі багатьох слов'янських мов [6, с. 12]. Воно стало основою для вивчення складних речень у всьому їхньому різноманітті та для структурно-семантичної класифікації. А.П.Загнітко дає наступне визначення структурній схемі: «абстрактний зразок, що складається з мінімуму компонентів, необхідних для створення речення; або ж абстрактний зразок, за яким будується мінімальна конструкція складного речення» [6, с. 58]. Тобто, як можна побачити, основну увагу вона приділяє формальним ознакам. Водночас інші дослідники роблять більший акцент на семантичну характеристику. Їхнє визначення ближче до того, яке ми зустрічаємо у І.І.Слинько, яка говорить не про структурну схему, а про модель речення, що, хоча по суті є тим самим, насправді набагато ширше і включає, окрім формальних ознак, і семантичні характеристики, які є основними. «Модель речення» − це мінімально достатнє поєднання взаємозалежних синтаксичних форм, що утворюють комунікативну одиницю з певним значенням» [14, с. 125]. Отже, модель речення − це зразок, готовий до вживання, взятий в аналогічному ряді, утвореному моделями, що складаються з синтаксичних форм того ж типу, і виражають те ж типове значення. Говорячи про різноманіття структурно-семантичних типів складних речень, маємо на увазі різноманіття моделей складних речень, або, іншими словами, їх структурно-семантичних схем.

Семантична структура речення визначає його значення. У той же час вона, як пише К. Ф. Шульжук не є «нематеріальним надбудовою і не розчиняється у лексиці» [24, с. 102]. Семантика речення є граматичною, оскільки вона являє собою абстрагування типового значення (не індивідуального), а також через те, що виражається граматичними засобами та граматичними формами слова, що призначені для конкретних значень.

Здатність речення функціонувати у процесі спілкування обумовлена його структурно-семантичною схемою, а також властивістю бути носієм певного значення.

Саме положення, яке стверджує, що семантична структура речення визначає його значення, підкреслює необхідність вивчення структурно-семантичних типів складних речень. Це дозволяє спостерігати за ними в мовленні, як в усній, так і в писемній формі, а також в мові засобів масової інформації. Глибокі знання в цій галузі дозволяють краще володіти реченням, його смисловою стороною, що має велике значення, особливо коли йдеться про вплив на широкі маси народу через писемну мову. (Оскільки у випадку писемного спілкування аудіовізуальний контекст відсутній), володіння структурно-семантичними типами речень визначає, наскільки успішно матеріал буде сприйнятий читачем.

1.2. Класифікація складних речень

В українській синтаксичній традиції речення з однорідними чи відокремленими членами речення традиційно вважається простим ускладненим, що за семантичними і граматичними ознаками перебуває на межі між простим і складним реченням, оскільки «будучи простим за структурою, за функціональним характером воно наближається до складного» [21, с. 98]. З простим реченням його споріднює функціонування ускладнюючої частини в ролі головних і другорядних членів речення. «Системні зв’язки із складним реченням виявляються в тому, що ускладнені речення утворюються в результаті перетворень складних речень» [22, с. 184].

Польські синтаксисти не користуються терміном «просте ускладнене речення», натомість активно послуговуються словосполученням «пограничні конструкції між складним і простим реченням» (konstrukcje pograniczne micdzy zdaniami zlozonymi a pojedynczymi) [29, с. 87], лише умовно зараховуючи деякі з них до простих [30, с. 90], зокрема − речення з

відокремленими означеннями (на відміну від українських правописних норм такі означення в польській мові пунктуаційно не відокремлюються), які легко трансформуються у складні речення з підрядними присубстантивно-атрибутивними, як-от: *Kupil obraz namalowany przez wielkiego artyste (ktory namalowal wielki artysta) // Земля, скроплена легеньким дощем, відпочивала під ласкавим сонцем (Земля, яка була скроплена легеньким дощем, відпочивала під ласкавим сонцем* чи: *Земля, яку скропив легенький дощ, відпочивала під ласкавим сонцем*); речення з однорідними підметами або додатками (zdania z szeregowa grupa nominalna) наприклад: *Jas i Malgosia wyjechali w gory Jan czyta ksiqnzki i gazety;* речення з іменниковими (прийменниково-відмінковими) словоформами, здебільшого із обставинним значенням на зразок: *Uniknql wypadku dzieki wyjazdowi z Warszawy. Mimo napomnien matki zrobil to*; речення з непоширеними дієприслівниками лише недоконаного виду, наприклад: *Patrzy zezujqc.*

Певні протиріччя у такому розумінні можна прослідкувати, наприклад, у випадку з розмежуванням функцій одиничних дієприслівників і дієприслівникових зворотів. Так, у полоністиці речення з дієприслівниковими зворотами вважаються складними, а з одиничними дієприслівниками, причому чомусь лише з дієприслівниками недоконаного виду, - простими. Тобто речення типу *Idqc wczoraj Marszalkowskq, spotkalem znajomego* трактується як складне, а речення *Idzie kulejqc* − як просте. Як аргумент використовують посилання на пунктуацію, а саме: одиничні дієприслівники в польській мові не відокремлюються [34, с. 20], а дієприслівникові звороти відокремлюються, що є не зовсім переконливим.

У полоністиці не існує єдиної думки і щодо статусу речень з однорідними присудками. Речення цього типу одні науковці трактують як прості [36, с. 102], а інші (їх більшість) − як складні [38, с. 58]. Безумовно, складносурядні речення і прості з однорідними присудками мають багато спільного, зокрема використання однакових сполучників. Однак сурядний зв'язок між однорідними членами виражається не безпосередньо, а

обов’язково за наявності іншого компонента (підмета), щодо якого присудки виступають як однорідні [31, с. 28].

Традиційно складні речення поділяються на кілька типів за основними засобами зв’язку частин (інтонацією, сполучниками і сполучними словами), порядком розміщення частин, співвідношенням форм присудків тощо. В українському мовознавстві виділяють складносурядні, складнопідрядні і безсполучникові речення, що розрізняються як засобами зв’язку, так і ступенем їх структурно-семантичної цілісності. Максимальний ступінь структурно-семантичної єдності мають складнопідрядні речення, мінімальний - безсполучникові, а складносурядні за цією ознакою належать до проміжних конструкцій.

Класифікація складних речень у польській мові базується на версії З. Клеменсевича, згідно з якою виокремлюються речення складносурядні (zdania wspolrzcdnic zlozone − parataktyczne) і складнопідрядні (zdania podrzcdnie zlozone − hipotaktyczne). Безсполучникові складні речення не виділяються в окрему групу, а розподіляються між двома вищеназваними типами речень [31, с. 58].

До питання про виокремлення і класифікацію складносурядних речень у сучасному мовознавстві підходять по-різному. При з’ясуванні їх природи важливе значення мають автономний статус предикативних частин цих структур і наявність формально вираженого синтаксичного зв’язку між ними. З огляду передусім на семантико-граматичну природу сполучників, складносурядні речення в українському мовознавстві поділяються на речення з єднальними ***(і, й, та*** (в значенні *і*), ***ні...ні, ані...ані)***, зіставно-протиставними (***а, але, та*** (в значенні *але),* ***зате, проте, однак)***, розділовими ***(або, чи, або...або, чи...чи, то^то, не то...не то, чи то...чи то)*** і градаційними (***не тільки., але й; не тільки., а й; не лише., але й; не лише., а й)*** сполучниками.

У полоністиці з урахуванням семантики виділяють речення:

а) єднальні (laczne, dla „i-zdan”), частини яких поєднані сполучниками ***i, a, ani ... ani, nie tylko ... ale,*** напр. : *Jan wszedl* ***i*** *zamknql drzwi. Jan o osmej rano*

wychodzi do pracy ***i*** *Maria tez w tym czasie wychodzi.* ***Ani*** *grozil klotnikom wiecej,* ***ani*** *fukal.* ***Nie tylko*** *zasiadla,* ***ale*** *zajmowala sie ekspedycjq dan w sposob zywiolowy. Robak obejrzal pilnie rusznice i szpady,* ***a*** *potem do folwarku wybral sie na wzwiady;*

б) розділові *(rozlqczne, dla „albo zdan"),* частини яких поєднані сполучниками ***albo, to ... to, czy, lub***, напр.: *Krew w nim scina sie lodem,* ***albo*** *wre plomieniem.* ***To*** *listy odbieral,* ***to*** *posylal poslancow. Wybierzesz sie z nami na zakupy,* ***czy*** *zajmiesz sie obiadem? Chodzilismy na wycieczki* ***lub*** *zbieralismy grzyby*;

в) протиставні *(przeciwstawne, dla "ale-zdan"),* частини яких поєднані сполучниками ***ale, lecz, a, za to, tylko, jednak***, напр.: *Zawszem ciebie szanowal,* ***ale*** *od tej chwili kocham cie. Maria jest szatynkq,* ***a*** *Zofia brunetkq;*

г) причиново-наслідкові, результативні *(wynikowe, dla „wiqc-zdan"'),* частини якого поєднані сполучниками ***i dlatego, wiec, totez, bowiem***, напр.: *Jestem czlowiek tylko,* ***wiec*** *potrzebuje widzialnych znakow. Czuje sie samotny* ***i dlatego*** *was zaprosilem.*

д) пояснювальні *(wlqczne, uscislajqce, dla „czyli-zdan"*), частини яких поєднані сполучниками ***czyli, to znaczy, slowem***, напр.: *Czlowiek jest istotq spolecznq,* ***to znaczy*** *nie lubi zyc sam. Skonczylam osiemnascie lat,* ***czyli*** *jestem pelnoletnia* [29; 30; 38]

Перші три різновиди складносурядних речень практично аналогічні в обох мовах. Щодо конструкцій, в яких одна частина пояснює іншу, конкретизуючи її значення чи передаючи його іншими словами, в українському мовознавстві не існує єдиної думки. Одні вчені вважають їх підрядними, інші − проміжним розрядом між сурядними і підрядними [23, с. 85]. Так, найпоширеніший в українській мові сполучник *тобто* у «Граматичному словнику» К. Городенської трактується як «сполучник сурядності-підрядності, пояснювально-ототожнювальний, виразник відношень тотожності; може приєднувати сурядно-підрядним зв'язком: предикативну частину, що розкриває, з'ясовує думку, висловлену в попередній предикативній частині, ... парцельоване речення, ... слово, словосполучення, термін тощо» [5, с. 233].

Підрядність (гіпотаксис) − це синтаксичний зв'язок, завдяки якому поєднуються дві синтаксично нерівноправні предикативні частини − головна і підрядна. В українському мовознавстві сьогодні найбільш поширеною і загальноприйнятою є структурно-семантична класифікація складнопідрядних речень. За характером поєднання предикативних частин виділяють:

а) речення, в яких підрядна частина залежить від опорного слова головної частини, так званий. прислівний зв'язок, сюди зараховують речення з підрядними означальними і з'ясувальними на зразок *Сім'я - це* ***джерело*** (яке?), *водами якого живиться повноводна річка нашої держави* (В. Сухомлинський); *Я просто* ***хочу*** (чого?), *щоб до наступної ери з кожного сьогоднішнього злочину не виросло завтрашніх двісті* (Л. Костенко);

б) детермінантний, або приреченнєвий зв'язок, наявний у складнопідрядних реченнях, у яких підрядна частина залежить від головної частини в цілому. Сюди зараховують усі види підрядних обставинних речень, напр., з підрядним причини: ***Не сунься середа наперед четверга*** (чому? з якої причини?), *бо буде ще й п'ятниця* (Н. тв.); мети: ***Треба багато вчитися*** (навіщо?), *щоб знати хоч трохи* (Монтеск'є); умови: ***Сором мовчки гинути й страждати*** (за якої умови?), *як маєм у руках хоч заржавілий меч* (Леся Українка) тощо.

У полоністиці загальноприйнятою у шкільній і вузівській практиці залишається логіко-граматична класифікація, запропонована З. Клеменсевичем. Тобто враховується, який член у головному реченні замінюється або уточнюється підрядною частиною. За цією класифікацією підрядні речення поділяються на підметові (podmiotowe) - *Kto klamie, zle czyni;* присудкові (orzecznikowe) - *Janek jest tym, na ktorego czekam;* додаткові (dopelnieniowe) - *Jan dowiedzial siq, ze kolega przyjechal;* означальні (przydawkowe) - *Zobaczyli czlowieka, ktory krzyczal* та обставинні (okolicznikowe) різних типів, як-от: *Jan przyjechal, kiedy bylo ciemno; Jan przyjechal, poniewaz go wezwalismy; Jan przyjechal, chociaz go nie wzywalismy* і т. п. Хоча у більш новітніх дослідженнях (з посиланнями передусім на думку

чеських синтаксистів [31, с.112]) пропонується інший поділ, а саме: на речення інтенсіональні, релятивні та екстенсіональні (обставинні) [12, с. 97; 36, с. 310].

Якщо у складних сполучникових реченнях зв’язки диференціюються більш-менш чітко, то у безсполучникових реченнях зв'язок предикативних частин є формально недиференційованим. Тому донині не існує єдиної загальноприйнятої думки щодо статусу таких речень. Лінгвісти або не виділяють їх в окремий тип, розподіляючи їх між складносурядними і складнопідрядними (як у полоністиці), або надають їм окремий статус складних безсполучникових речень, або виводять їх за межі речень. Так, І. Слинько, Н. Гуйванюк, М. Кобилянська називають складні безсполучникові речення «комунікантами», які позбавлені граматичних ознак складного речення [14, с. 635].

Традиційно за особливостями будови, інтонаційним оформленням, засобами вираження зв’язку в українському мовознавстві безсполучникові речення виокремлюються як окремий різновид складних речень, при цьому їхня подальша диференціація дуже різноманітна. Зокрема: на речення з однорідними і неоднорідними частинами з наступним поділом [6, с. 346]; або на: а) складносурядні речення з єднально-часовими семантико-синтаксичними відношеннями, які мають відкритий характер *(Пройшли дощі, стрясають срібні сльози зелені віти* (В. Сосюра)); б) складнопідрядні речення зі з’ясувально-об’єктними і з’ясувально-суб’єктними семантико-синтаксичними відношеннями, які мають закритий характер *(Здалось на мить: пливе у безвість ночі Під парус хмар високий корабель* (А. Малишко)); в) складні речення закритого типу з недиференційованим синтаксичним зв’язком між предикативними частинами *(В житті мені весь вік тужити - Не жити* (І. Франко))» [1, с. 28]. За семантикою І. Вихованець виокремлює десять основних груп складних безсполучникових речень [4, с. 171].

Натомість польські синтаксисти залежно від смислових відношень між предикативними частинами, які формуються навколо кількох присудків, поєднаних інтонацією, розподіляють такі речення між складносурядними і

складнопідрядними, не виділяючи їх в окремий тип.

Вивчення складних речень на сучасному етапі неможливе без суворої систематизації вже накопичених знань. Повна і всеосяжна класифікація не тільки здатна об'єднати всі наукові досягнення і теоретичну базу, але й допомогти виявити взаємозв'язок речень різних груп та їх роль для тексту в цілому. В ідеалі класифікація повинна:

- виявити специфіку складного речення як такого;
- надати можливість описати всю різноманітність складних речень з точки зору їх структури та семантики, шляхом послідовного виділення формальних та пов'язаних з ними семантичних відмінностей;
- бути виключно граматичною, щоб граматичні значення не змішувалися з вмістом, закладеним у кожній з частин складного речення.

Отже, необхідною є те, щоб класифікація була послідовно структурно-семантичною. Проте потреба в саме структурно-семантичному описі складних речень далеко не одразу стала очевидною і не всім лінгвістам. Залежно від загальнотеоретичних установок різних граматичних шкіл, складні речення розумілися по-різному.

Логічний напрямок у граматиці української та польської мов спричинив, наприклад, класифікацію обставинних частин складнопідрядного речення за їх власними членами простого речення. Починаючи з Ф. І. Буслаєва, обставинні частини класифікувались на основі їх відповідності членам простого речення: обставинні підметні, присудкові, визначальні і так далі. Недолік таких класифікацій полягає в тому, що замість аналізу складного речення як цілісної одиниці, яка має специфічні структурні ознаки і семантику, в них часто розглядалися дуже приблизні аналогії, тобто ігнорувалася специфіка саме складного речення, і значущі ознаки замінювалися несуттєвими. Такі класифікації стають безсилі в тих випадках, коли обставинні частини мають кілька значень.

Формальний напрямок у лінгвістиці запропонував класифікацію складних речень за засобами зв'язку. Усі складні речення поділяються на такі

типи: складні речення з частинами, з'єднаними сполучниками, складні речення з частинами, з'єднаними сполучниковими словами, та складні речення, частини яких з'єднані безсполучниковим зв'язком. Подальша класифікація зводиться до інвентаризації сполучників (А. М. Пєшковський та інші).

Основний недолік такого опису полягає в однобічному підході до складних речень. З усіх специфічних формальних ознак, від яких залежить значення складної конструкції в цілому, тут систематично розглядається лише одна: сполучники і сполучні слова, що призводить до неповної характеристики складних речень. Другий шлях – це шлях структурно-семантичного опису, який враховує всю сукупність формальних ознак, від яких залежить специфіка складного речення як особливої цілісної структури, і в той же час пов'язує ці формальні ознаки з певними значеннями – здається більш продуктивним.

Елементи структурно-семантичного опису були присутні у працях П.П. Фортунатова. На сьогодні структурно-семантичний опис лише формується як особливий підхід. Ще не створено остаточно послідовну і повну класифікацію складних речень. Існує кілька класифікацій, створених різними вченими на основі цього методу, але значно відрізняються одна від одної. В одних більше уваги приділяється формальним характеристикам, в інших – семантичним характеристикам.

Спільним чинником, що об'єднує ці два напрямки крім методики є виділення трьох основних структурно-семантичних груп, основою яких є: складнопідрядні, складносурядні та безсполучникові складні речення.

Подальша класифікація всередині кожного типу складних речень у цих лінгвістів відрізняється. Їх поділ базується на структурних ознаках і семантичних відмінностях, що призводить до виділення типів і моделей складних речень з однією структурною ознакою і однорідною граматичною семантикою. Це найбільш повна класифікація на сьогоднішній день, яка також враховує як вільний, так і невільний характер конструкцій, а також окремо розглядає стилістичне прикріплення. Однак навіть ця класифікація далека від

ідеальності. Головним недоліком є її надмірна складність, що не дозволяє зробити її загальнопоширеною.

РОЗДІЛ 2
СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТИПИ СКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ У ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТАХ УКРАЇНСЬКИХ ТА ПОЛЬСЬКИХ МЕДІА

2.1. Структурно-семантична характеристика складносурядних речень

Складносурядні речення – це речення, частини яких пов'язані сурядними відношеннями і з'єднуються за допомогою сурядних сполучників. Зв'язок за способом сурядності надає частинам складносурядного речення певну синтаксичну самостійність. Сполучники, вживані в цьому типі речення, ті ж, що і при однорідних членах речення. «Семантичні відношення, які встановлюються за допомогою цих сполучників між предикативними частинами складносурядних речень, також в основному збігаються з відношеннями між однорідними членами. Це з'єднувальні, протиставні, розділові, приєднувальні і пояснювальні відношення. Однак у складі складного речення вони набувають деяких додаткових відтінків, зумовлених особливим (порівняно з однорідними членами) характером об'єднуваних частин, кожна з яких має граматичне значення предикативності» [13, с. 25].

Структурна єдність різних складносурядних речень (створюється інтонацією і сполучниковими засобами) неоднорідна. Якщо в реченні українською мовою вжито подвійний сполучник *не тільки… але й* або взаємообумовлені повторювані сполучники *ні… ні, не то… не то*, то воно функціонує як структурне ціле, яке неможливо розчленувати на складові предикативні одиниці з тим же змістом. Зв'язок же між частинами в складносурядних реченнях з з'єднувальними відношеннями, що передаються одиничним сполучником, має менш помітний характер.

Структурно-семантична єдність складносурядного речення може підтримуватися також різними лексичними елементами, які беруть участь у

диференціації смислових відношень між частинами і, водночас, виконують у його складі роль структурних елементів. Такими є займенникові прислівники *тому, тому що, через те,* вставні слова *отже*, *значить,* частки *все-таки, все ж, адже.*

Структурно-семантична класифікація складносурядного речення за А. К. Мойсієнком (як, втім, і за класифікаціями інших лінгвістів) базується на диференціації складносурядного речення відповідно до тих значень, які створюються семантикою окремих груп сполучників, а також різними співвідношеннями видо-часових форм присудків (*однак, досить рідко*). При цьому прийнято виділяти 6 основних структурно-семантичних груп [15, с.60].

Складносурядні речення із з'єднувальними відношеннями.

У складносурядних реченнях, що виражають з'єднувальні відношення, засобом зв'язку частин єдиного цілого служать сполучники *і, та, ні* (повторювані). Одиночний сполучник *і* може з'єднувати однорідні висловлювання, тобто такі, що у смисловому відношенні зберігають відносну незалежність і рівновагу. У цих реченнях відношення зворотні: можлива перестановка частин, наприклад: *Це природний процес, і без спеціального втручання його не зупинити* [https://www.obozrevatel.com/ukr/ekonomika-glavnaya/analytics-and-forecasts] // *Jest to naturalny proces i nie można go zatrzymać bez specjalnej interwencji* [https://pol.obozrevatel.com/].

Цей підтип структурної схеми нечасто зустрічається у проаналізованих публікаціях. Можна констатувати, що майже завжди подібні речення у контексті газетної публікації «розбиваються» на кілька самостійних синтаксичних одиниць. Крім того, сполучник *і* може мати відтінок завершального значення, що також досить нехарактерно для публіцистичного тексту.

Наступний тип – складносурядні речення зі сполучником *і*, що використовується для вираження причинно-наслідкових зв'язків. У другій частині таких речень за сполучником *і* слідують наречення *тому*, *отже*, *отож.* У аналізованих публікаціях ці слова, як правило, опущені, але логічно

легко відновлюються, *Мені було цікаво самому, і я хотів трохи розкрити для читачів сторінку менш широко відомої історії України* [https://www.obozrevatel.com/ukr/ekonomika-glavnaya/grossi-poobitsyav-ukraini-pidtrimku- s.htm] // *Sam byłem ciekawy i chciałem przybliżyć czytelnikom mniej znaną historię Ukrainy* [https://pol.obozrevatel.com/section-business/news-free].

Складносурядне речення цього структурно-семантичного типу найбільш повно розкриває взаємозв'язок між явищами, що пояснюється "захопленням" ними журналістів. Подібний тип широко поширений у публікаціях найрізноманітнішого ідейно-жанрового спрямування. Однак головним чином до них звертаються в матеріалах аналітичного характеру, що розкривають причини політичних, економічних, соціальних змін.

Сполучні відносини також можуть бути виражені за допомогою сполучників *да* (з відтінком часу), *і... і, і* (з відтінком протилежних відносин), але ці структурно-семантичні підтипи складнопідрядних речень зустрічаються нечасто.

Отже, можна зазначити, що розмаїття структурно-семантичних типів складних речень, які служать для вираження сполучних відносин, не є широким. Як правило, журналісти віддають перевагу простим реченням, а не складнопідрядним реченням цього типу, широко використовуючи лише один їх підтип: речення зі сполучником і, що використовується для вираження причинно-наслідкових відносин.

Складносурядні речення з протилежними відносинами.

Складносурядні речення з протилежними сполучниками (а, *але, однак,* та інші) виражають відносини протиставлення або порівняння, іноді з додатковими смисловими відтінками (неспівпадіння, обмеження). З цим семантичним значенням пов'язана структура складного речення цього типу: порядок слів у другій частині зумовлений характером її протиставлення першій. Це одна з найбільш впливових груп складносурядних речень у існуючих класифікаціях, що включає: складносурядні речення, з'єднані зі

сполучниками *а* (з додатковим показовим значенням), *але* (значення відповідності), *однак* (з додатковим вставним значенням), *тільки, зате*, та інші. З них у сучасних друкованих засобах масової інформації використовуються лише два. Зі сполучником *а*: *Західним країнам відомий коло демократії, а у нас слово "демократ" негайно перетворилося на лайливе* // [https://www.obozrevatel.com/ukr/ekonomika-glavnaya/economy/ htm] *Kraje zachodnie znają krąg demokracji, ale w naszym kraju słowo „demokrata" natychmiast zamieniło się w przekleństwo* [https://voxeurop.eu/pl/apel-obywateli-liderow-unii-demokratyczna-sile-europy/]. *Громада керувала всіма господарськими справами, а церква займалась духовним життям* [https://www.obozrevatel.com/ukr/novosti-obschestvo/] // *Społeczność zarządzała wszystkimi sprawami gospodarczymi, podczas gdy kościół zajmował się życiem duchowym* [https://pol.obozrevatel.com/section-politics/news]. *Потім дівчат увезли, а Ніну командир дозволив залишити у мене помічницею* [https://war.obozrevatel.com/ukr/ukraina-zavoyuvala-moe-.htm] // *Potem dziewczyny zostały zabrane, a dowódca pozwolił Ninie zostać ze mną jako asystentka* [https://pol.obozrevatel.com/section]. Зі сполучником *але: Звісно, ще не всі матеріали можна публікувати, але ми нічого не приховували* // [https://www.obozrevatel.com/ukr/novosti-obschestvo] *Oczywiście nie wszystkie materiały można jeszcze opublikować, ale niczego nie ukrywaliśmy* [https://www.obozrevatel.com/poł]. *Командир англійського загону розповів губернатору Джону Уайну про зникнення селища, але той йому не повірив і наказав провести додаткові пошуки* [https://www.obozrevatel.com/ukr/htm] // *Dowódca angielskiego oddziału powiedział gubernatorowi Johnowi Wynne'owi o zniknięciu wioski, ale ten mu nie uwierzył i zarządził dodatkowe poszukiwania* [https://voxeurop.eu/pl/te-szesc-zestawien] . *Я до неї відношення не мав, але був засуджений на 1,5 роки* [https://www.obozrevatel.com/ukr/lady-oboz.htm] // *Nie miałem z tym nic wspólnego, ale zostałem skazany na 1,5 roku więzienia* [https://pol.obozrevatel.com/section.html]. *Все було добре, але раптом змінюється командир роти і кидає око на мою Ніну*

[https://www.obozrevatel.com/ukr/lady-oboz.htm] // *Wszystko było w porządku, ale nagle dowódca kompanii zmienił się i skierował wzrok na moją Ninę* [https://pol.obozrevatel.com/section.html].

Подібна «перевага» здається необґрунтованою, оскільки широке використання деяких сполучників і повне (або майже повне) ігнорування інших свідчить про те, що семантичні та синтаксичні можливості мови використовуються авторами публікацій публіцистами не у повній мірі.

Цікавим видається, на наш погляд, таке явище, як повна відсутність у сучасних друкованих ЗМІ складносурядних речень, що виражають розділові, пояснювальні та порівняльні відносини. Замість цього широко використовуються синонімічні конструкції, але ми все ж коротко вирішили розповісти про ці типи складнопідрядних речень.

Приєднувальні відносини. Деякі сполучники використовуються в складносурядних реченнях для вираження приєднувальних відносин, коли зміст другої частини складного речення являє собою додаткове повідомлення або додаткове зауваження, пов'язане зі змістом першої частини. Характер приєднувального зв'язку залежить від ступеня близькості змісту простих речень, що входять до складу складного, а також від сполучника: значення приєднання із певним відтінком виражає сполучник *і*, сполучники *також, теж* виражають приєднувальні зв'язки, тоді як противний сполучник *а* і сполучник *да* мають приєднувальні відносини з акцентом на додавання. Особливо часто в аналізованих публікаціях зустрічаються складносурядні речення з приєднувально-заперечним відтінком: *Я живу, а це головне* [https://www.obozrevatel.com/ukr/ekonomika] // *Żyję i to jest najważniejsze* [https://pol.obozrevatel.com/section.html]. *Покращився периферичний кровообіг, а в результаті активізувалась діяльність всіх органів і життєвих процесів* [https://www.obozrevatel.com/ukr/-glavnaya/fea.htm] // *Poprawiło się krążenie krwi obwodowej, w wyniku czego nasiliła się aktywność wszystkich narządów i procesów życiowych* [https://pol.obozrevatel.com/section-society/news-staying-awake.html].

2.2. Структурно-семантичні типи складнопідрядних речень

Найважливішими елементами будови складнопідрядних речень є підрядні сполучники, а також сполучникові та контактні слова; позиція частин, інтонація, дієслівні форми та деякі особливості наповнення частин.

«Підрядні сполучники та сполучникові слова своїми значеннями показують те, що у складносурядних і безсполучникових складних реченнях виражається тільки співвідношенням елементів будови частин (причинно-умовно-наслідкові, часові, допустові відношення тощо)» [23, с.28]. Такі значення можуть вноситися підрядними сполучниками та сполучниковими словами незалежно від того, чи виражаються ці значення самим співвідношенням частин речення чи ні. Завдяки тому, що те чи інше значення може виражатися цілим рядом сполучників, відношення між реченнями можуть деталізуватися індивідуальною семантикою сполучників (наприклад, деталізація часових значень сполучниками *коли, поки, як тільки* та іншими). Частини складнопідрядних речень розуміються як такі, що знаходяться у відносинах залежності, підпорядкування. Своїми конкретними значеннями підрядні сполучники та сполучникові слова вказують на відповідні слова та їхні поєднання в головній частині речення, вступають із ними у співвідношення та визначають, у якому плані пояснюються підрядним зв'язком ті чи інші компоненти головної частини.

Не менш важливим компонентом будови складнопідрядних речень є наявність у головній частині контактних слів, з якими сполучники та сполучникові слова співвідносять підрядну частину. У ролі контактних виступають слова самостійних частин мови, а також фразеологічні одиниці. Серед контактних слів виділяються займенники − *той, такий, все, всякий, кожний* та займенникові прислівники − *так, туди, звідти, там, всюди*. Їх прийнято називати співвідносними (вказівними) словами.

У відомих класифікаціях українських та польських полоністів всі складнопідрядні речення на два розряди:

1. складнопідрядні речення з підрядним, що стосується одного зі слів або його сполучення з вказівним словом;
2. складнопідрядні речення з підрядним, що поширює всю головну частину або її предикат.

У першій групі виділяють: а) складнопідрядні речення з підрядними присубстантивно-атрибутивними – підрядні поширюють іменник (з вказівним словом або без нього), приєднуються відносними займенниками і виражають атрибутивні (в широкому сенсі) відношення. Серед них, залежно від будови і значення, виділяють дві групи речень: з підрядними, що виражають атрибутивно-видільні відношення; з підрядними, що виражають атрибутивно-поширювані відношення. Речення з підрядними, що виражають атрибутивно-видільні відношення, будуються за двома моделями:

- підрядна частина поширює поєднання іменника з предикативним вказівним словом *той*, яке виступає в ролі, близькій до ролі видільних часток, та приєднується відносними займенниками. *Старшокласникам запропонують обирати профільні класи з предметами, які вони хочуть вивчати в інституті* [https://www.obozrevatel.com/ukr/politics-news.htm] //*Uczniom starszej klasy zaproponują obierać profilowe klasy zprzedmiotami, którzy oni chcą studiować w instytucie* [https://pol.obozrevatel.com/section-life/news-big-setbacks.html]. *Та робота, яку виконали спецназівці СБУ, не має аналогів у нашому досвіді* [https://www.obozrevatel.com/ukr/politics-news.htm] // *Ta praca, którą ykonali specprotegowani SBU, nie ma analogó w naszym doświadczeniu* [https://pol.obozrevatel.com/section-life/news-big-setbacks.htm]. *Версії, що вже наводились, легко розсипаються в прах* [https://www.obozrevatel.com/ukr/politics-news.htm] // *Te wersje, co już naprowadzało się, łatwo rozsypują się do prochów* [https://pol.obozrevatel.com/section-life/news-big-setbacks.htm]. *Це виявилося у тому, що минув головний біль* [https://www.obozrevatel.com/ukr/ekonomika-glavnaya/economy.htm] // *Znalazło to odzwierciedlenie w fakcie, że moje bóle głowy zniknęły* [https://voxeurop.eu/pl/czy-w-europejskim-zielonym]. *У минулу*

неділю виповнилося двадцять років з того дня, як коаліція під керівництвом США розпочала бойові дії проти Іраку [https://www.obozrevatel.com/ukr/politics-news htm] // *W ubiegłą niedzielę minęło dwadzieścia lat od rozpoczęcia przez koalicję pod wodzą USA operacji bojowych przeciwko Irakowi* [https://pol.obozrevatel.com/section-politics/news.html]. *Ми також спостерігали, як інші дотримуються своїх міжнародних зобов'язань* [https://www.obozrevatel.com/ukr/politics-news htm] // *Widzieliśmy również, jak inni wywiązują się ze swoich międzynarodowych zobowiązań* [https://pol.obozrevatel.com/section-politics/news.html].

Крім того, можливе приєднання підрядної частини за допомогою відносних займенників *де, куди, звідки, коли*. Однак подібних структурно-семантичних типів складнопідрядних речень у контексті аналізованих газетних публікацій здебільшого не зафіксовано, що, в вочевидь, пояснюється їхнім більшим уживанням у художньому, а не публіцистичному стилі мовлення.

Підрядна частина поширює сполучення іменника з препозитивним вказівним займенником *такий*, що має додаткове значення ступеня якості, і приєднується відносними займенниками де, куди, звідки, коли. Ці структурно-семантичні моделі речень також дуже рідко зустрічаються на газетних сторінках. Зазвичай їх замінюють синонімічними конструкціями: складнопідрядними реченнями з підрядними місця та часу. Це легко пояснюється сучасними модними тенденціями. Речення, які виражають атрибутивно-поширювані відносини, приєднуються до іменника у головному реченні за допомогою відносних *займенників котрий, який, де, куди*. Такі підрядні, як правило, слугують для повідомлення про щось нове. У більшості випадків такі речення можуть бути представлені у вигляді двох самостійних. Структурно-семантичні схеми такого роду є доволі розповсюдженими в українських медіа, які аналізувалися із цієї точки зору. Підрядні, що виражають атрибутивно-поширювані відношення і приєднуються до одного із іменників у головному реченні за допомогою відносних таких займенників:

котрий, наприклад: *Приводом для неї стали результати парламентських виборів, котрі заздалегідь були оголошені підтасованими* [https://news.obozrevatel.com/ukr/abroad/tse-nespravedlivo-schodo.htm] // *Powodem były wyniki wyborów parlamentarnych, które z góry uznano za sfałszowane* [https://pol.obozrevatel.com/section-politics/news-the-goal.html]. *Найбільш порядно виглядала свого часу Чехословаччина, котра при нагоді здалася без єдиного пострілу* [https://news.obozrevatel.com/ukr/abroad/tse-nespravedlivo-schodo.htm] *// Czechosłowacja wyglądała wtedy najbardziej przyzwoicie, poddając się bez jednego wystrzału* [https://pol.obozrevatel.com/section-politics/news-the-goal.html]. Займенник ***який,*** наприклад: *Розумію, яка країна йому дісталась* [https://pol.obozrevatel.com/section-politics/news-the-goal.html] *// Rozumiem, jaki kraj odziedziczył* [https://news.obozrevatel.com/ukr/abroad/tse-nespravedlivo-schodo.htm]. Займенник ***де***: *Неможливо побудувати демократію в країні, де її ніколи не було* [https://pol.obozrevatel.com/section-politics/news-the-goal.html] // *Niemożliwe jest zbudowanie demokracji w kraju, w którym nigdy ona nie istniała* [https://news.obozrevatel.com/ukr/abroad/tse-nespravedlivo-schodo.htm]. *Країна, де улюблене заняття – спекулювати* [https://pol.obozrevatel.com/section-politics/news-the-goal.html] // *Kraj, w którym spekulacja jest ulubioną rozrywką* [https://news.obozrevatel.com/ukr/abroad/tse-nespravedlivo-schodo.htm]. *Черга в пекарню, де обслуговували картки, не розходилась навіть під час бомбардувань або обстрілів* [https://pol.obozrevatel.com/section-politics/news-the-goal.html] *// Kolejka w piekarni, w której serwowano karty, nie przerwała się nawet podczas bombardowania czy ostrzału* [https://news.obozrevatel.com/ukr/abroad/tse-nespravedlivo-schodo.htm].

Складнопідрядні речення з виражально- та порівняльно-об'єктними відношеннями. До цього типу належать складні речення з підрядними частинами, які поширюють одне зі слів головної частини, що потребує об'єктного роз'яснення. Значення таких слів без доповнення (або підмета) з об'єктним значенням у простому реченні або без підрядної частини з таким же

значенням у складнопідрядному реченні виявляється недостатнім для вираження смислу речення. Залежно від того, які саме слова поширюють підрядні з об'єктним значенням, усі речення цього типу поділяються на два підтипи. Розглянемо їх більш детально.

З'ясувально-об'єктні. Складнопідрядні речення з підрядними частинами, які поширюють одне зі слів головної частини, вказуючи на необхідний за змістом внутрішній об'єкт (зміст того, що названо поширюваним словом), або з'ясовують поширюване слово і приєднуються з'ясувальними сполучниками (що, як, як би), або відносно-питальним займенником. В українськомовних та польськомовних медіа найчастіше зустрічаються два підтипи таких речень – конструкції зі сполучником ***що***: *Дякую Михайлу Сергійовичу, що дав Германії ковток свіжого повітря* [https://incident.obozrevatel.com/ukr/.htm] *// Dziękuję Michaiłowi Siergiejewiczowi za to, że dał Niemcom powiew świeżości* [https://pol.obozrevatel.com/section-politics/news-the-new-head.html]. *Одного разу вона радісно загавкала над однією з розщелин, показуючи, що в ній є життя* [https://incident.obozrevatel.com/ukr/.htm] *// Raz szczeknęła radośnie nad jedną ze szczelin, pokazując, że jest w niej życie* [https://pol.obozrevatel.com/section-politics/.html].

Порівняльно-об'єктні. У реченнях цього підтипу виражається об'єкт порівняння. Як і в пояснювально-об'єктних реченнях, пояснюване слово тут для повноти змісту потребує об'єктного поширення. Речення цього типу характерні для художнього стилю мовлення, з чим пов'язана їх відсутність в аналізованих засобах масової інформації.

Другу велику групу складнопідрядних речень складають речення з підрядними, які поширюють всю головну частину або її присудок. А.П. Загнітко поділяє ці складнопідрядні речення на такі структурно-семантичні групи: з підрядними місця, наприклад: *У березні 1993 року бойовики з Афганістану прорвалися на одну з застав Пянджського прикордонного загону, де разом з чоловіками «служили» молоді дружини*

[https://news.obozrevatel.com/ukr/society.htm] // *W marcu 1993 roku bojownicy z Afganistanu włamali się do jednej z placówek oddziału straży granicznej Panj, gdzie młode żony „służyły" u boku swoich mężów* [https://pol.obozrevatel.com/section-politics.html]. З підрядними часу, наприклад: *Я не здивувався, коли президент Литви вирішив не їхати на святкування Дня Перемоги в Росію* [https://news.obozrevatel.com/ukr/society.htm] // *Nie byłem zaskoczony, gdy prezydent Litwy zdecydowała się nie jechać do Rosji na obchody Dnia Zwycięstwa* [https://pol.obozrevatel.com/section-politics/news.html]. *Ми з Єгором Яковлєвим потрапили до Грузії на другий день похорону, коли Тбілісі, веселе південне місто, ніби почорніло* [https://news.obozrevatel.com/ukr/society.htm] // *Jegor Jakowlew i ja przybyliśmy do Gruzji drugiego dnia pogrzebu, kiedy Tbilisi, wesołe miasto na południu, wydawało się być czarne* [https://pol.obozrevatel.com/section-politics.html]. З підрядними мети, наприклад: *Щоб внести "довгоочікуване заспокоєння в підприємницьке середовище", президент пообіцяв скоротити термін давності приватизаційних угод з 10 до трьох років* [https://www.obozrevatel.com/ukr/ekonomika-glavnaya/economy.htm] // *Aby przynieść „długo oczekiwany spokój w środowisku biznesowym", prezydent obiecał skrócić okres przedawnienia umów prywatyzacyjnych z 10 do 3 lat* [https://pol.obozrevatel.com/section-business.html]. З підрядними частинами умови, наприклад: *Якщо вірити рекламі, то мільйонам поляків, які страждають на порушення зору, просто лінь дійти до найближчої аптеки* [https://www.obozrevatel.com/ukr/ekonomika-glavnaya/economy.htm] // *Jak wynika z reklamy, miliony Polaków cierpiących na wady wzroku są po prostu zbyt leniwe, aby udać się do najbliższej apteki* [https://pol.obozrevatel.com/section-business.html].З підрядними причини, наприклад: *Щоб народ не шумів, реформу проводять тихо* [https://pol.obozrevatel.com/section-business.html] // *Aby uciszyć ludzi, reforma jest przeprowadzana po cichu* [1]. *Проте російський МЗС використовує це для інформаційних атак на Естонію, щоб обвинувачувати її в якось вихвалюванні нацизму* [https://www.obozrevatel.com/ukr/ekonomika-glavnaya/economy.htm] // *Rosyjskie*

MSZ wykorzystuje to jednak do ataków informacyjnych na Estonię, oskarżając ją o pochwałę nazizmu [https://pol.obozrevatel.com/section-business.html]. З декількома підрядними: *Правда, у мене є слабенька надія, що з покоління, яке зараз росте, щось може вийти* [https://www.obozrevatel.com/ukr/ekonomika-glavnaya/economy.htm] // *Mam jednak nikłą nadzieję, że coś może wyniknąć z pokolenia, które teraz dorasta* [https://pol.obozrevatel.com/section-business.html]. *Що ви собі говорили, щоб не впасти у відчай, коли на сцені Паризької Великої опери отримали травму і майже рік не виходили на сцену?* [https://www.obozrevatel.com/ukr/ekonomika-glavnaya/economy.htm] // *Co powiedziałeś sobie, aby nie rozpaczać, gdy doznałeś kontuzji na scenie w Paris Grand Opera i nie występowałeś przez prawie rok?* [https://pol.obozrevatel.com/section-business.html].

Отже, розглянувши структурно-семантичні типи складнопідрядних речень у їхній усій різноманітності було встановлено, що можна виділити дві основні групи таких речень: з підрядними, що стосуються одного зі слів або його поєднання з вказівним словом; з підрядними, що розповсюджують всю головну частину або один із її предикатів. Відзначено типи, що найчастіше зустрічаються в сучасних друкованих ЗМІ.

2.3. Структурно-семантична характеристика безсполучникових речень

Безсполучниковими визначають складні речення, які складаються зі безсполучникового з'єднання двох або більше предикативних частин, між якими встановлюються певні семантико-синтаксичні відношення і які функціонують як єдина комунікативна одиниця [17, с.589].

В останні часи в інтернет-медіа такі конструкції є одними з найпоширеніших, поряд зі складнопідрядними реченнями. Традиційно безсполучникові складні речення класифікуються за характером структурно-семантичних відносин між предикативними частинами. Так, можна виділити кілька структурно-семантичних груп безсполучникових складних речень:

Зі значенням переліку. Вони схожі на складносурядні речення однорідного складу з сполучником ***і***. Ця схожість підтверджується можливістю вставки між частинами таких безсполучникових складних речень сполучника *і*, а також використанням у одному реченні предикативних частин, пов'язаних безсполучниково і за допомогою сполучника *і*. Для речень такого типу характерна перелікова інформація: *В кінці війни наші війська зайняли німецьке місто Галле, я тоді був сапером-мінером* [https://news.obozrevatel.com/ukr/abroad/shvetsii-potriben-chas.htm] // *Pod koniec wojny nasze wojska zajęły niemieckie miasto Halle, byłem wtedy saperem-minerem* [https://pol.obozrevatel.com/section-politics/news-day.html]. Такі безсполучникові складні речення можуть бути синонімічними складносурядним реченням з прикладними атрибутивно-описовими / приєднувальними (речення групи а), складнопідрядним реченням з підрядними приєднувальними. Від усіх цих синонімів безсполучникові складнопідрядні речення відрізняються стилістично більш розмовним характером. У реченнях цього типу зафіксовано такі структурно-семантичні різновиди:

- друга частина розширює один із членів першого речення, наприклад: *Проте після демонстративної відмови естонського парламенту оголосити 9 травня святковим днем, вже висловлюються думки – мабуть, Естонія вважає себе разом з Німеччиною програною стороною в цій війні* [https://pol.obozrevatel.com/section-politics/news-day.html] // *Jednak po demonstracyjnej odmowie estońskiego parlamentu ogłoszenia 9 maja świętem państwowym, pojawiają się już opinie - najwyraźniej Estonia uważa się, wraz z Niemcami, za przegraną stronę w tej wojnie* [https://news.obozrevatel.com/ukr/abroad/shvetsii-potriben-chas.htm]. *Перш за все я маю намір уточнити – така дивізія взагалі не існувала* [https://news.obozrevatel.com/ukr/abroad/shvetsii-potriben-chas.htm] // *Przede wszystkim chcę wyjaśnić, że taki podział w ogóle nie istniał* [https://pol.obozrevatel.com/section-politics/news-day.html].

- друга частина поширює всю першу, наприклад: *Чому-то не всі хочуть зрозуміти: наука дуже обмежена у своїх можливостях* [https://news.obozrevatel.com/ukr/abroad/shvetsii-potriben-chas.htm] *// Z jakiegoś powodu nie wszyscy chcą zrozumieć, że nauka ma bardzo ograniczone możliwości* [https://news.obozrevatel.com/ukr/abroad/shvetsii-potriben-chas.htm]. *У зв'язку з цим виникає питання: чи можна негайно покінчити з бідністю*? [https://news.obozrevatel.com/ukr/abroad/shvetsii-potriben-chas.htm] // *Rodzi to pytanie, czy możliwe jest natychmiastowe położenie kresu ubóstwu* [https://pol.obozrevatel.com/section-politics/news-day.html]. *Наше кохання було невинним, і я його беріг* [] // *Nasza miłość była niewinna, a ja ją pielęgnowałem* [https://pol.obozrevatel.com/section-politics/news-day.html]. *Вона проходила у плавучому ресторанчику на озері – два лідери з дружинами слухали джаз, пригощалися червоним вином з шашликом і обговорювали драматичні події в Україні* [https://news.obozrevatel.com/ukr/abroad/shvetsii-potriben-chas.htm] // *Odbyło się ono w pływającej restauracji na jeziorze - dwaj przywódcy i ich żony słuchali jazzu, delektowali się czerwonym winem i grillem oraz dyskutowali o dramatycznych wydarzeniach na Ukrainie* https://pol.obozrevatel.com/section-politics/news-day.html []. *До того ж, "метастази" Сахари навіть потрапляють на інші континенти: бурі розносять піски на великі відстані – пустельний пил з Сахари був виявлений навіть у атмосфері південно-східного узбережжя США* [https://healthnews.obozrevatel.com/ukr.htm] *// Co więcej, „przerzuty" z Sahary docierają nawet na inne kontynenty: burze przenoszą piaski na duże odległości - pustynny pył z Sahary został nawet znaleziony w atmosferze południowo-wschodniego wybrzeża Stanów Zjednoczonych* [https://voxeurop.eu/pl/].

Зі значенням причини і наслідку. Речення цього типу завжди складаються лише з двох частин. Через свою лаконічність вони завжди були дуже розповсюдженими та уживаними в друкованих засобах масової інформації, наприклад: *Після чого український лідер відвів колегу на дачу під Києвом –*

познайомитися з дружиною та колекцією предметів давнього українського побуту [https://news.obozrevatel.com/ukr/abroad/shvetsii-potriben-chas.htm] // *Następnie ukraiński przywódca zabrał swojego kolegę do daczy niedaleko Kijowa, aby poznać jego żonę i kolekcję starożytnych ukraińskich przedmiotów gospodarstwa domowego* [https://pol.obozrevatel.com/section-politics/news-day.html]. *Чому люди йдуть на рятівників, можна зрозуміти* [https://www.obozrevatel.com/ukr/ekonomika-glavnaya/economy.htm] // *To, dla czego ludzie udają się do ratowników, jest zrozumiałe* [https://pol.obozrevatel.com/section-politics/news-.html]

Зі значенням пояснення. *За розрахунками соціологів, понад 80% населення Іраку були переконані: американці повинні негайно покинути їхню країну* [https://www.obozrevatel.com/ukr/ekonomika-glavnaya/economy.htm] // *Według socjologów, ponad 80% irackiej populacji było przekonanych, że Amerykanie powinni natychmiast opuścić ich kraj* [https://pol.obozrevatel.com/section-politics/news-.html]. *У нас сильні ці інстинкти – ми все час шукаємо ворогів* [https://www.obozrevatel.com/ukr/ekonomika-glavnaya/economy.htm] // *Nasze instynkty są silne - zawsze szukamy wrogów* [https://pol.obozrevatel.com/section-politics/news-.html]. *Іноземцям не вигідно позичати – на українському ґрунті воно не приживеться* [https://www.obozrevatel.com/ukr/ekonomika-glavnaya/economy.htm] // *Obcokrajowcom nie opłaca się udzielać pożyczek - nie zakorzeni się to na ukraińskiej ziemi* [https://pol.obozrevatel.com/section-politics/news-.html].

Відзначимо, що безсполучникові складні речення із виражально-об'єктним, умовно-наслідковим значенням, а також із значенням порівняння не зустрічаються в газетних публікаціях.

Отже, розглянувши структурно-семантичні типи безсполучникових складнопідрядних речень у сучасних медіа, виділили, що найбільш часто зустрічаються групи таких речень за різними структурно-семантичними моделями, а також типи конструкцій, які не використовуються в друкованих публікаціях.

ВИСНОВКИ

Здійснивши порівняльний аналіз структурно-семантичних типів складних речень у їх різноманітті на матеріалі українськомовних медіа та їх польскомовних версій дійшли таких висновків.

Синтаксичні системи різних мов мають більше спільних, ніж відмінних рис, оскільки синтаксис − найбільш узагальнювальна система будь-якої мови, а синтаксичні одиниці більшою мірою типологічно зіставні з синтаксичними елементами інших мов і є переважно лінгвістичними універсаліями.

Поняття структурно-семантичної схеми є центральним у синтаксисі багатьох слов'янських мов. Воно стало основою для вивчення складних речень у всьому їхньому різноманітті та для структурно-семантичного упорядкування. Положення, яке стверджує, що семантична структура речення визначає його значення, підкреслює необхідність вивчення структурно-семантичних типів складних речень. Це дозволяє спостерігати за ними в мовленні, як в усній, так і в писемній формі, а також в мові засобів масової інформації.

Традиційно складні речення у польській та українській синтаксичній традиції поділяються на кілька типів за основними засобами зв'язку частин (інтонацією, сполучниками і сполучними словами), порядком розміщення частин, співвідношенням форм присудків тощо. В українському мовознавстві виділяють складносурядні, складнопідрядні і безсполучникові речення, що розрізняються як засобами зв'язку, так і ступенем їх структурно-семантичної цілісності. Максимальний ступінь структурно-семантичної єдності мають складнопідрядні речення, мінімальний - безсполучникові, а складносурядні за цією ознакою належать до проміжних конструкцій. Класифікація складних речень у польській мові базується на теорії З. Клеменсевича, згідно з якою виокремлюються речення складносурядні (zdania wspolrzcdnic zlozone − parataktyczne) і складнопідрядні (zdania podrzcdnie zlozone − hipotaktyczne).

Безсполучникові складні речення не виділяються в окрему групу, а розподіляються між двома вищеназваними типами речень.

Дослідивши особливості вживання складносурядних, складнопідрядних та безсполучникових складних речень було встановлено таку статистику порівняння. У публікаціях аналітичного змісту частотними є дві основні групи складнопідрядних речень: з підрядними, що відносяться до одного зі слів або до його поєднання з вказівним словом; з підрядними, що поширюють все головне речення або один з його предикатів. Такі структурно-семантичні типи речень є найпоширенішими саме в українськомовних публікаціях у порівнянні із польськомовними. Деякі структурно-семантичні типи складнопідрядних речень у досліджуваних інтернет-медіа не вживаються, що пояснюється специфікою того чи іншого жанру аналітичної та новинної публіцистики крім того,

Безсполучникові складні речення є одним з найпоширеніших видів у медіапросторі досліджуваних інтернет-порталів та їх польськомовних версій.

Складносурядні речення у своїй структурно-семантичні типології продемонстрували приблизно однакосу частотність свого використання у польськомовній та українськомовній версіях новинних порталів

Порівнявши структурно-семантичну організацію складних речень суттєвих синтаксичних розбіжностей нами не зафіксовано. Останні, якщо і є, то стосуються хіба що заміни одних сполучних засобів іншими (за можливості варіювання) або ж заміни одного типу речення іншим. За статистикою, майже у 42 % польському *który* відповідає *який*, у 30 % випадків − укр. *що*, у 8 % − *котрий*, у 9,5 % − *що його* (*що її, що їх*), у 8 % − *де, коли, куди, звідки* (якщо *który* вживається з прийменником; перші два сполучні слова є поширенішими), у 1,5 % − *чий* (дані тільки за чотирма джерелами). Перекладові польських складнопідрядних конструкцій, що містять *jaki,* відповідають українські з *який* (65 %). В українських перекладах польському *jaki* також може відповідати *що* (22 %). Шість відсотків (6%) досліджуваних речень зі сполучним словом *jaki* перекладено за допомогою таких сполучних засобів, як *що його* (*що її, що їх*),

4 % − *де, коли, куди, звідки,* 1 % − *чий*. Щодо перекладу українською мовою підрядних означальних речень польської мови, що містять *gdzie, dokąd, skąd, kiedy, gdy,* то спостерігається, що частіше вони передаються співвідносними українськими *де, куди, звідки, коли* (81 %), проте характерна і взаємозаміна, тобто польському *gdzie* відповідає українське *в якому* (і навпаки), пол. *z którego* ─ укр. *звідки*, пол. *do którego* ─ укр. *куди* і под. (частіше трапляється переклад типу *z którego*, а не *skąd* ─ *з якого*) − 17,5 %, у 1,5 % випадків ці сполучні засоби передаються українським *котрий*.

.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арібжанова І. М. Сучасна українська мова: Базові поняття синтаксису : навч. посіб. Київ : Київський ун-т, 2016. 159 с.
2. Баранівська О.С. Підрядні означальні речення "*..., który...*", "*..., co...*" в польській мові (в порівнянні з українською). *Мова та історія.* 2007. Вип. 58. С. 20−24.
3. Баранівська О.С. Складнопідрядні речення з підрядними означальними в сучасній польській мові. Автореф…дис.. …канд.філол.наук. 10.02.03. Київ : Інститут мовознавства НАН України, 2009. 23 с.
4. Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Грищенко А. П. Граматика української мови. Київ : Вища школа, 1982. 208 с.
5. Городенська К. Граматичний словник української мови: Сполучники. Київ-Херсон : Вид-во ХДУ, 2007. 340 с.
6. Загнітко А. П., Вінтонів М. О., Сегін Л. В. Український синтаксис: навчально-практичний комплекс. Донецьк–Слов'янськ : ДонНУ, 2013. 652 с.
7. Карпенко О.Р., Мицан В.Д. Класифікація складних речень у польській мові у порівнянні з української. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія*». 2018. Вип 1 (169). С.140-153
8. Кобченко Н. Система подвійних синтаксичних зв'язків у граматичному ладі сучасної української мови. Київ : ВД «Освіта України», 2018. 514 с. Кульбабська О.В. Вторинна предикація у простому реченні. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2019. 672 с.
9. Мариненко І.О. Синтаксис української мови (з правилами пунктуації): навчальний посібник. Київ, 2021. 279 с.
10. Масицька Т. Є. Типологія семантико-синтаксичних реченнєвих залежностей. Луцьк: Академія, 2016. 416 с.
11. Межов О. Г. Синтаксис української мови: навчальний посібник. Луцьк : Надстир'я, 2021. 268 с

12. Межов О.Г. Типологія мінімальних семантико-синтаксичних одиниць. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. 464 с.
13. Синтаксис української мови: на перетині традицій та інновацій : колективна монографія / за заг. ред. О. В. Кульбабської. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2019. 592 с.
14. Слинько І. І., Гуйванюк Н. В., Кобилянська М. Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. Київ : Вища школа, 1994. 670 с.
15. Сучасна українська літературна мова : синтаксис. / За ред. А. К. Мойсієнка. Київ : Знання, 2013. 238 с.
16. Сучасна українська мова. Синтаксис. /за ред. А. К. Мойсієнка. Київ : Знання, 2013. 238 с.
17. Українська мова: енциклопедія. Київ : Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2004. 824 с.
18. Український правопис. Харків: Фоліо, 2019. 347 с.
19. Христіанінова Р. О. Безсполучникові складносурядні речення в сучасній українській мові. Філологічні студії : *Науковий вісник Криворізького національного університету* . 2013 Вип. 9. Ч. 2. С. 185–194.
20. Христіанінова Р. О. Дуплексив у формально-граматичній та семантико-синтаксичній структурі речення. URL: https://ling-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/2691/2837
21. Христіанінова Р. О. Складні речення зі взаємозалежними частинами в сучасній українській мові. *Мовознавчий вісник* : 2014. Вип. 19. С.97–103.
22. Христіанінова Р. О. Складнопідрядні речення в сучасній українській літературній мові. Київ : Інститут української мови; Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. 368 с.
23. Христіанінова Р. О. Актуальні проблеми сучасної граматики української мови. Магістр філології: лінгвістика та лінгвдидактика : [навч.-метод. комплекс] / заг. ред. Р. О. Христіанінової. Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2015. 115 с..

24. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови. Київ: Академія, 2004. 406 с.
25. Bak P. Gramatyka języka polskiego. Warszawa : Wiedza Powszechna, 2010. 508 s.
26. Brown K., Miller J. Syntax : A Linguistic Introduction to Sentence Structure. London and New York, 1996. 382 p.
27. Baranivska O. O ukraińskich i polskich zdaniach przydawkowych // *Język Polski.* Kraków, LXXXII (2002). № 4. S. 248 −251.
28. Baranivska O Obserwacje polsko-ukraińskiego kontrastu składniowego na przykładzie zdań podrzędnych przydawkowych. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego.* Kraków, 2006. Zeszyt LVIII. S. 167-174.
29. Bauer J., Grepl M. Skladba spisovne cestiny. Praha, 1980. 368 s.
30. Grzegorczykowa R. Wyklady z polskiej skladni. Warszawa : PWN, 2002. 159 s.
31. Klemensiewicz Z. Zarys skladni polskiej. Warszawa: PWN,1987. 133 s.
32. Encyklopedia wiedzy o jczyku polskim, red. S. Urbanczyk. Wroclaw - Warszawa - Krakow – Gdansk : Zaklad Narodowy im. Ossolinskich, 1993. 4 49 s.
33. Mluvnice cestiny. T.3, red. F. Danes, M. Grepl, Z. Hlavsa. Praha, 1987. 748 s.
34. Nagorko A. Zarys gramatyki polskiej. Warszawa: PWN, 1998. 331 s.
35. Polszczyzna na co dzien, pod. red M. Banko. Warszawa: PWN, 2006. 809 s.
36. Saloni Z., Swidzinski M. Skladnia wspolczesnego języka polskiego. Warszawa: PWN,1998. 354 s.
37. Gramatyka na bardzo dobry. Warszawa : BTN, 1992. 256 s.
38. Jaworski R. Język polski. Gramatyka. Warszawa : BTN , 1998. 165 s.
39. Język polski. Poprawność – piękno-ochronna. Bydgoszcz: BTN, 1986. 216 s.
40. Problemy składni polskiej: studia, dyskusje, polemiki./ *wybrał, ułożył i wstępem opatrzył Andrzej Maria Lewi*cki. Kraków: Drukarnia Uniwersytetu

Jagiellońskiego, 1985. 237 s.

41. Strutyński Janusz. Język polski. Gramatyka. Kraków−Warszawa : Spółka Wydawniczo-Księgarska, 1993. 191 s

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, *Вислогузова Ірина Едуардівна*, студентка магістратури, форми навчання *денної*, факультету *філологічного* спеціальності 035 «*Філологія*» спеціалізації *035.033* «*Слов'янські мови та літератури (переклад включно), перша – польська*» освітньої програми «*Переклад та міжкультурні комунікації*», адреса електронної пошти iryna.visloguzova@gmail.com підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «*Складні речення в українській та польській політичній публіцистиці: структурно-семантичний аспект*»

- відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;
- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;
- згоден/згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата_____ Підпис_____ Вислогузова І.Е.

Дата_____ Підпис_____ (науковий керівник) Мацегора І.Л.